

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Nadežda Kopoloveca

Baltkrievu īpašvārdu atveide latviešu valodā

Saskaņā ar oficiālajiem datiem baltkrievu valodā runā aptuveni 7 miljoni cilvēku Baltkrievijas Republikā, kā arī tai ir t. s. palīgvalodas (poļu val. *język pomocniczy*) statuss piecās Polijas administratīvi teritoriālajās vienībās – gminās.

Baltkrievu valoda ir baltkrievu etnosa nacionālā valoda un viena no divām Baltkrievijas Republikas valsts valodām, tomēr literārajā baltkrievu valodā runā tikai neliela iedzīvotāju daļa (optimistiskākais novērtējums – ne vairāk kā 28 % Baltkrievijas iedzīvotāju), un pamatā tas notiek inteliģentās ģimenēs, kas apzināti uztur valodu. Nepiespiesta sadzīviska rakstura komunikācija baltkrievu valodā nenotiek. Lielākā daļa cilvēku, kuri norāda, ka prot baltkrievu valodu, patiesībā runā t. s. trasjankā – krievu un baltkrievu valodas sajaukumā. Šāda situācija Baltkrievijā izveidojusies dažādu iemeslu dēļ, galvenais no tiem ir 1995. gadā Baltkrievijā notikušais referendums, kura rezultātā krievu valoda ieguva tādas pašas tiesības, kādas bija baltkrievu valodai. Abu valsts valodu funkcijas ir ārkārtīgi nevienmērīgi sadalītas. Baltkrievu valodā nenotiek tiesvedība, kā arī gandrīz netiek veikta lietvedība. Krievu valoda baltkrievu valodu aktīvi izspiež no aprites, pastiprinās tendence slēgt baltkrievu valodā iznākošos izdevumus (sākot ar periodiskajiem). Baltkrievu valoda praktiski netiek izmantota augstākajā izglītībā. Civilstāvokļa aktu ieraksti tiek veikti divās valodās, paralēli lietojot tekstu baltkrievu un krievu valodā. Tāpat vērojama prakse oficiālas izziņas un citus oficiālus dokumentus izdot tikai krievu valodā, pat paralēli neizmantojot tekstu baltkrievu valodā.

Galvenās fonētiskās un fonoloģiskās iezīmes

Baltkrievu valodas vokālisma sistēmu veido sešas balsīgās fonēmas. Runā balsīgo skaņu raksturu ietekmē to novietojums attiecībā pret uzsvaru un blakus esošo skaņu kvalitāte.

Baltkrievu valodas konsonantisma sistēmā ir 39 līdzskaņu fonēmas, kuras atkarībā no skaņas veidošanās vietas iedala divās līdzskaņu grupās: sonori jeb skaneņi un troksneņi. Tāpat baltkrievu valodā ir sešas patskaņu fonēmas. Literārajai baltkrievu valodai raksturīgās fonētiskās īpašības:

- 1) *a* izruna – neuzsvērtu skaņu /o/, /e/ sakrišana ar skaņu [a];
- 2) *dz* izruna un *c* izruna – afrikātu /dз'/, /ц'/ parādīšanās mīksto /д'/, /т'/ vietā;
- 3) cietais [p];
- 4) frikatīvs [r];
- 5) pēc balsīgā līdzskaņa pirms nebalsīgā un vārda beigās [л], [в], [γ] pārtop par nebalsīgo [ļ];
- 6) cietais [ч];
- 7) dubultie līdzskaņi [л̣], [н̣], [з̣], [с̣], [д̣з̣], [ц̣], [ж̣], [ч̣], [ш̣] vietās, kur līdzskaņi starp patskaņiem savienojas ar [й];
- 8) cietie lūpeņi [б], [п], [м] vārda beigās un pirms [й];
- 9) protētisks [в] pirms uzsvērtiem [ó], [ý];
- 10) ļoti mīksti [з̣], [с̣], [дз̣], [ц̣].

Uzsvars baltkrievu valodā ir dinamisks un brīvs. Uzsvērtas zilbes raksturīgākā īpašība ir patskaņa garums. Uzsvērtā var būt jebkura vārda zilbe no pirmās līdz pēdējai, kā arī uzsvars var atrasties jebkurā morfēmā – saknē, piedēklī, piedēklī, galotnē. Lokot vārdu, uzsvars savu atrašanās vietu var mainīt no vienas morfēmas uz citu.

Alfabēts

Mūsdienu baltkrievu valodas pierakstā izmanto kirilicu. Alfabētā ir 32 burti: *a, б, в, г, д, e, ё, ж, з, і, ў, к, л, м, н, о, п, с, т, у, џ, ф, х, ц, ч, ш, бл, в, э, ю, я*.

Baltkrievu valodas kirilicā izmanto arī apostrofa zīmi (') – pēc piedēkļiem, kas noslēdzas ar līdzskani, pirms *e, ё, ю, я*, uzsvērtā *i*; pēc *б, в, м, н, ф*, pakaļējiem mēleņiem *г, к, х*, dentālajiem līdzskaņiem *д, т* un pēc vibranta *р*, ja tas savienojas ar burtiem *e, ё, i, ю, я*. Tāpat nav pieļaujama

krievu valodai raksturīgā burta *ě* nomaiņa rakstos uz *e*. Burtu savienojumi *Ѣж* un *Ѣз* tiek uzskatīti par digrafiem. Burts *з* baltkrievu valodā ataino skaņu [ʒ] – frikatīvo [r].

Ortogrāfija

Baltkrievu valodas ortogrāfija balstīta fonētiskajā un morfoloģiskajā principā. Baltkrievu valodas pareizrakstība atšķiras ar šādām īpatnībām¹:

- *o* un *э* tiek saglabāti tikai uzsvērtās zilbēs, bet, ja uzsvara nav, vienmēr rakstāms *a*;
- *ě* rakstība ir obligāta, burta *ě* nomaiņa uz *e* nav pieļaujama; *o* un *ě* esamība vārdā nozīmē, ka konkrētā zilbe ir uzsvērtā (izņemot salikteņus);
- *e* pirmajā zilbē tieši pirms uzsvērtās zilbes mijas ar *я*, savukārt otrajā, trešajā un tālākajās zilbēs pirms uzsvērtās zilbes, kā arī uzsvērtajā zilbē tas saglabājas nemainīgs, turklāt *e* lietojuma likumiem uzsvērtajās zilbēs pastāv vairāki izņēmumi;
- burta *u* vietā tiek rakstīts *i* (kiriliskais *u* burts baltkrievu valodā nav izmantojams vispār);
- krievu valodai raksturīgā savienojuma *жу, шу* vietā vienmēr raksta *жи, ши*;
- krievu valodas *цу* atbilst baltkrievu rakstība *ци*, taču baltkrievu valodā pastāv arī mīksta *ци*, kas atbilst krievu *му*;
- krievu valodas *чу* vietā vienmēr rakstāms *чи*, kas ataino *ч* cieto izrunu baltkrievu valodā.

1933. gadā tika īstenota baltkrievu valodas pareizrakstības reforma, ar kuru baltkrievu valoda tika mākslīgi pietuvināta krievu valodai. Līdz reformai pastāvēja arī šādas atšķirības:

- skaņu *з, с, ц, Ѣз* mīkstumu pozīcijā pirms mīksta līdzskaņa apzīmēja ar burtu *ь*;
- dubultie (garie) līdzskaņi, kas rodas līdzskaņa kombinācijā ar *ј*, tika atdalīti ar *ь*, tikai šņaceņi šādi netika atdalīti utt.

¹ Ņemot vērā baltkrievu valodas ģenētisko tuvumu krievu valodai un piederību slāvu valodu saimes austrumslāvu valodu grupai, daļa baltkrievu valodas īpatnību tiek aprakstītas, salīdzinot tās ar krievu valodas īpatnībām. Tas ļauj, atveidojot baltkrievu personvārdus latviešu valodā, izvairīties no kļūdainām paralēlēm ar krievu valodu.

1933. gada pareizrakstības reforma netika pieņemta ārpus Baltkrievijas Padomju Sociālistiskās Republikas (BPSR), tai skaitā Rietumbaltkrievijā, kā rezultātā izveidojās divi baltkrievu valodas ortogrāfijas varianti, kas turpina pastāvēt arī mūsdienās: viens no tiem balstīts 1933. gada reformas ortogrāfijas izmaiņās (oficiālā ortogrāfija), savukārt otra varianta pamats ir literārās baltkrievu valodas normas, kas bija spēkā pirms 1933. gada pareizrakstības reformas (taraškevica, klasiskā pareizrakstība). Klasiskā pareizrakstība nav oficiāli atzīta.

Baltkrievu valodas skaņu un burtu atbilstes latviešu valodā

Atbilstoši Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumu Nr. 114 „Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju” 5. nodaļas „Personvārdu atveide no kiriliskās rakstības valodām” 5.2. apakšnodaļas „Ukraiņu un baltkrievu personvārdu atveide” 130. punktam tradicionālās baltkrievu personvārdu formas, ja tās sastopamas baltkrievu tautības personu dokumentos, saskaņā ar citvalodu īpašvārdu atveides noteikumiem latviešu valodā atveido atbilstoši izrunai oriģinālvalodā.

Vislielākās grūtības ir latviešu valodā atveidot šīs baltkrievu valodas skaņas:

- frikatīvais *z*, kas tiek rakstīts tāpat kā krievu alfabēta burts *z* un pieraksta skaņu [ʒ], var novest pie kļūdainas atveides ar latviešu burtu *g*;
- burts *e*, kas norāda vai nu uz pirms tā esošu mīksto līdzskani, vai arī jotāciju pašā vārda sākumā, kas latviešu valodā jāatveido ar burtu savienojumu *je*;
- burts *ě*, kas arī var norādīt uz iepriekšējā līdzskaņa mīkstumu vai arī uz jotāciju vārda pašā sākumā, kas latviešu valodā atveidojams ar burtu kombināciju *jo*;
- nebalsīgo *y*, ko baltkrievu valodas alfabētā atspoguļo ar grafēmu *ŷ* un latviešu valodā var atveidot kā *u* saknes vidū vai arī kā *v* vārda beigās;
- burti *ю* un *я* norāda vai nu uz pirms tiem esošo mīksto līdzskani, vai arī jotāciju vārda pašā sākumā un atveidojami latviešu valodā ar burtu savienojumiem *ju* un *ja*.

Tā kā latviski pazīstamos citvalodu cilmes īpašvārdos *л* un *н* palatalizējumu lielākoties neatspoguļo, kā baltkrievu priekšvārdu, uzvārdu

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

un vietvārdu atveides variants tiek piedāvāts arī plašāk pazīstams tradicionāli pieņemts īpašvārda atveides variants, kas atzīmēts ar zvaigznīti.

Baltkrievu valodā iespējamie savienojumi ar jotētiem patskaņiem un to atveide latviešu valodā:

ве → ve (*Вера* → Vera)
 вя → vja (*Вячаслаў* → Vjačaslavs)

ле → ļe (*Алег* → Aļehs, *Алена* → Aļena)
 лі → ļi (*Лідзія* → Ļidzija)
 ль → ļ (*Анатоль* → Anatoļs/*Anatols)
 лю → ļu (*Людміла* → Ļudmila/*Ludmila)
 ля → ļa (*Аляксеў* → Aļaksejs, *Аляксандра* → Aļaksandra)
 лья → ļja (*Емяльян* → Jemjaljans)

не → ņe (*Камянец* → Kamjaņeca)
 нё → ņo (*Іванёнак* → Ivaņonaks)
 ні → ņi (*Анісім* → Aņisims)
 нь → ņ (*Барань* → Baraņa)
 ню → ņu (*Анюта* → Aņuta)
 ня → ņa (*Верхнядзвінск* → Verhņadzvinska)

цё → cjo (*Арцём* → Arcjoms)

Baltkrievu alfabēta burts	Starptautiskais fonētiskais alfabēts IPA	Atbilsme latviešu valodā	Baltkrievu personvārds	Latviskais atveidojums
А а	a	A a	Багдан, Караліна	Bahdans, Karaļina/*Karalīna
Б б	b	B b	Барыс, Барбара	Bariss, Barbara
В в	v	V v	Вадзім, Вераніка	Vadzims, Veranika/*Veranika
Г г	ɣ	G g/H h	Ігар	Ihars
Д д	d	D d	Кандрат, Дар'я	Kandrats, Darja
Е е	j ɛ	Je je	Ева, Алег	Jeva, Aļehs
Ё ё	ɔ	Jo jo	Арцём, Фёкла, Іосіф	Arcjoms, Fjokla, Josifs
Ж ж	ʒ	Ž ž	Ждан, Жана	Ždans, Žana

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu alfabēta burts	Starptautiskais fonētiskais alfabēts IPA	Atbilde latviešu valodā	Baltkrievu personvārds	Latviskais atveidojums
З з		Z z	Захар, Зося	Zahars, Zosja
І і	i	I i	Ігнат, Ірына	Ihnats, Irina
Й й	j	J j	Фядосій, Цімафей	Fjadosijs, Cimafejs
К к	k	K k	Мікіта, Акуліна	Mikita, Akulīna/*Akulīna
Л л	l	L l	Лаўрэнцій, Ларыса	Laurencijs, Larisa
М м	m	M m	Матвей, Магдалена	Matvejs, Mahdalēna/*Mahdalēna
Н н	n	N n	Наталля	Nataļļa
О о	o	O o	Рыгор, Ілона	Rihors, Ilona
П п	p	P p	Павел, Паліна	Pavels, Paļīna/*Palīna
Р р	r	R r	Раман, Раіса	Ramans, Raisa
С с	s	S s	Сямён, Святлана	Sjamjons, Svjatlana
Т т	t	T t	Тарас, Таісія	Tarass, Taisija
У у	u	U u	Уладзімір, Улляна	Uladzimir, Uļļana
Ў ў	w	U u	Вітаўт, Яўгенія	Vitauts, Jauhēnija/*Jauhēnija
Ў ў	w	V v	Гарыслаў	Harislavs
Ф ф	f	F f	Філіп, Фёкла	Filīps/*Filips, Fjokla
Х х	x	H h	Харлам, Хрысціяна	Harlams, Hriscijana
Ц ц	č	C c	Цімафей, Таццяна	Cimafejs, Tacjana
Ч ч	č	Č č	Часлаў, Вячаслава	Časlavs, Vjačaslava
Ш ш	š	Š š	Шымон	Šimons
Ы ы	i	I i	Лысенка, Глыбокае	Lisenka, Hlibokaje
Ь ь			Арнольд, Васіль, Вольга	Arnoļds/*Arnolds, Vasiļs, Voļļa
Э э	ε	E e	Эдуард, Эма	Eduards, Ema
Ю ю	j u	Ju ju	Юрый, Юлія	Jurijs, Juļija/*Jūlija
Я я	j a	Ja ja	Якуб, Ядвіга, Лідзія	Jakubs, Jadviha, Ļidzija/*Lidzija

Vietvārdu atveide

Atveidojot vietvārdus, jāpievērš uzmanība, ka daži no tiem jau sen tikuši atveidoti pēc to izrunas krievu valodā un to tradicionāli pieņemtā rakstība neatbilst mūsdienu prasībai pietuvināt atveidojumu vārda izrunai oriģinālvalodā. Tabulās kā pirmais ir piedāvāts tas variants, kas vairāk atbilst vietvārda izrunai oriģinālvalodā, kā otrais variants ar zvaigznīti ir piedāvāts tradicionāli pieņemts atveides variants latviešu valodā. Sarakstā doti nozīmīgākie Baltkrievijas vietvārdi un to latviskie atveidojumi.

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Асіповічы	Asipoviči
Астравец	Astraveca
Ашмяны	Ašmjani
Бабруйск	Babruiska
Баранавічы	Baranaviči
Барань	Baraņa
Барысаў	Barisava/*Borisova
Белаазёрск	Belaazjorska
Беразіно	Berazino
Браслаў	Braslava
Брэст	Bresta
Буда-Кашалёва	Buda-Kašaļova
Быхаў	Bihava
Бялынічы	Bjaliņiči
Бяроза	Bjaroza
Бярозаўка	Bjarozauka
Валожын	Valožina
Васілевічы	Vasiļeviči
Ваўкавыск	Vaukaviska
Верхнядзвінск	Verhņadzvinska
Ветка	Vetka
Вілейка	Viļeika
Віцебск	Vicebska/*Vitebska

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Высокае	Visokaje
Ганцавічы	Hancaviči
Гарадок	Haradoka
Глыбокае	Hlibokaje
Гомель	Homeļa/*Gomeļa
Горкі	Horki
Гродна	Hrodna/*Grodņa
Давыд-Гарадок	Davidharadoka
Дзісна	Dzisna
Дзяржынск	Dzjaržinska
Дзятлава	Dzjatlava
Добруш	Dobruša
Докшыцы	Dokšici
Драгічын	Drahičina
Дуброўна	Dubrouna
Ельск	Jeļska
Жабінка	Žabinka
Жлобін	Žlobina
Жодзіна	Žodzina
Жыткавічы	Žitkaviči
Заслаўе	Zaslavje
Іванава	Ivanava
Івацэвічы	Ivaceviči
Іўе	Ivje
Калінкавічы	Kaļinkaviči
Камянец	Kamjaņeca
Капыль	Kapiļa
Касцюковічы	Kascjukoviči
Кіраўск	Kirauska
Клецк	Kļeckā
Клімавічы	Kļimaviči

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Клічаў	Kļičava
Кобрын	Kobrina
Косава	Kosava
Круглае	Kruhlaje
Крупкі	Krupki
Крычаў	Kričava
Лагойск	Lahoiska
Лепель	Ļepeļa
Ліда	Ļida/*Lida
Лунінец	Luņiņeca
Любань	Ļubaņa
Ляхавічы	Ļahaviči
Магілёў	Mahiļova/*Mogiļeva
Мазыр	Mazira
Маладзечна	Maladzečna
Маларыта	Malarita
Мар'іна Горка	Marjina Horka
Масты	Masti
Міёры/Мёры	Mijori/*Miori
Мікашевічы	Mikaševiči
Мінск	Minska
Мсціслаў	Mscislava
Мядзел	Mjadzela
Навагрудак	Navahrudaka
Наваполацк	Navapolacka/*Novopolocka
Нароўля	Narouļa
Новалукомль	Novalukomļa
Нясвіж	Ņasviža
Орша	Orša
Паставы	Pastavi
Петрыкаў	Petrikava

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Пінск	Pinska
Полацк	Polacka/*Polocka
Пружаны	Pružani
Рагачоў	Rahačova
Рэчыца	Rečica
Салігорск	Saļihorska
Светлагорск	Svetlahorska
Свіслач	Svislača
Скідзель	Skidzeļa
Слаўгарад	Slauharada
Слонім	Sloņima
Слуцк	Slucka
Смялявічы	Smaļaviči
Смаргонь	Smarhoņa/*Smorgoņa
Старыя Дарогі	Starīja Darohi
Столін	Stoļina
Стоўбцы	Stoubci
Сянно	Sjanno
Талачын	Talačina
Тураў	Turava
Узда	Uzda
Фаніпаль	Faņipaļa
Хойнікі	Hoīņiki
Чавусы	Čavusi
Чачэрск	Čačerska
Чашнікі	Čašņiki
Чэрвень	Červeņa
Чэрыкаў	Čerikava
Шклоў	Šklova
Шчучын	Ščučina

Par baltkrievu personvārdiem un to latvisko atveidi

Baltkrievu valodai senatnē bija raksturīga tautas runā izmantotu vārdu lietošana, tiem nebija tipiska viena stingri fiksēta (kanoniska) forma pretstatā tam, kā tas ir krievu pareizticīgajā tradīcijā (piemēram, *Юрась, Юрок, Юрка, Юриў*, nevis tikai *Юрий*). Tāpat baltkrievu valodā paralēli personvārdam netika izmantoti tēvvārdi. To vietā tautas runā tika izmantotas formas, kas veidotas no tēvvārda, piemēram, ja sievietes tēva vārds bijis *Юрка*, sievieti sauca par *Юрчиха*. Tomēr padomju laikā notikušās rusifikācijas rezultātā tautas vārdi no baltkrievu valodas oficiālā lietojuma ir izspiesti, tā vietā nākot pareizticīgo kanoniskajām vārdu formām. Bērnu reģistrēt ar vārdu *Юрок* vai *Юрка* nebija iespējams, taču padomju laikā (jo īpaši kolektivizācijas un industrializācijas periodā) bērnam bija viegli iedot vārdu *Трактор* 'traktors' (*Трактор Иванович*), *Октябрина* 'oktobriste', *Бисектриса* 'bisektrise', *Конституция* 'konstitūcija'.

Viriešu personvārdi

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Адам	Adams
Акім	Akims
Алег	Aļehs
Аляксандр	Aļaksandrs
Аляксей	Aļaksejs
Анатоль	Anatoļs/*Anatols
Андрэй	Andrejs
Анісім	Aņisims
Антон	Antons
Аркадзь	Arkadzs
Арнольд	Arnoļds/*Arnolds
Арсеній	Arsenījs/*Arsēnijs
Артур	Arturs
Арцём	Arcjoms
Астап	Astaps
Афанасій	Afanasijs
Багдан	Bahdans
Багуслаў	Bahuslavs
Базыль	Baziļs
Баляслаў	Baļaslavs

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Баніфацый	Baņifacijs
Барыс	Bariss
Барыслаў	Barislavs
Будзіслаў	Budzislavs
Браніслаў	Braņislavs
Брачыслаў	Bračislavs
Будзімір	Budzimirs
Вадзім	Vadzims
Валерый	Valērijs/*Valērijs
Валянцін	Valancins
Варфаламей	Varfalamejs
Васіль	Vasiļs
Венядзікт	Veņadzikts
Вінцэнт	Vincents
Віктар	Viktars
Віталій	Vitalijs/*Vitālijs
Вітаўт	Vitauts
Вячаслаў	Vjačaslavs
Гарыслаў	Harislavs
Гаўрыла	Haurila
Георгій	Heorhijs
Герасім	Herasims
Генадзь	Henadzs
Глеб	Hļebs
Давыд	Dauids
Дамінік	Damiņiks/*Daminiks
Даніла	Daņila/*Danila
Дарафей	Darafejs
Дзмітрый	Dzmitrijs
Дзяніс	Dzjaņiss
Еўдакім	Jeudakims
Емяльян	Jemjaljans
Ждан	Ždans
Захар	Zahars
Іван	Ivans
Ігар	Ihars
Ігнат	Ihnats
Іосіф	Josifs

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Ілля	Iļļa
Ілья	Iļja
Казімір	Kazimirs
Карл	Karls
Кірыл	Kirils
Кандрат	Kandrats
Канстанцін	Kanstancins
Кузьма	Kuzma
Лаўрэнцій	Laurencijs
Леанід	Ļeānids/*Leanids
Максім	Maksims
Матвей	Matvejs
Мірон	Mirons
Міхаіл	Mihails
Мікіта	Mikita
Мікалай	Mikalajs
Мікола	Mikola
Нікіфар	Nikifars/*Nikifars
Павел	Pavels/*Pāvels
Пётр	Pjotrs
Пракофій	Prakofijs
Радзівон	Radzivons
Раман	Ramans
Рыгор	Rihors
Святаслаў	Svjataslavs
Станіслаў	Staņislavs
Сцяпан	Scjapans
Сямён	Sjamjons
Сяргей	Sjarhejs
Тарас	Tarass
Трафім	Trafims
Уладзімір	Uladzimirs
Уладзіслаў	Uladzislavs
Фёдар	Fjodars
Філіп	Filīps/*Filips
Францыск	Francisks
Фядосій	Fjadosijs
Харлам	Harlams

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Хрысціян	Hriscijans
Цімафей	Cimafejs
Ціхан	Cihans
Часлаў	Časlavs
Эдуард	Eduards
Юлій	Juļijs/*Jūlijs
Юрый	Jurijs
Ягор	Jahors
Якаў	Jakavs
Ян	Jans
Яўгеній	Jauheņijs
Яфім	Jafims

Sieviešu personvārdi

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Агапія	Ahapija
Агрыпіна	Ahripina
Адэлаіда	Adelaida
Акуліна	Akuļina
Ала	Ala
Алена	Aļena
Алеся	Aļesja
Аліна	Aļina
Аліса	Aļisa/*Alisa
Аляксандра	Aļaksandra
Анастасія	Anastasija
Ангеліна	Anheļina
Анжаліка	Anžalīka
Анжэла	Anžela
Антаніна	Antaņina
Антонія	Antoņija/*Antonija
Анюта	Aņuta
Аўдоцця	Audocja
Барбара	Barbara
Будзіслава	Budzislava
Браніслава	Braņislava
Бэла	Bela

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Валерыя	Vaļerija/*Valērija
Валянціна	Vaļancina
Ванда	Vanda
Варвара	Varvara
Вера	Vera
Вераніка	Verāņika/*Veranika
Вікторыя	Viktorija
Віталіна	Vitalīna
Віялета	Vijaļeta
Вольга	Voļha
Вянера	Vjaņera
Вячаслава	Vjačaslava
Ганна	Hanna
Галіна	Haļina
Дамініка	Damiņika
Дарафея	Darafeja
Дар'я	Darja
Ева	Jeva
Еўдакія	Jeudakija
Ефрасіння	Jefraciņņa
Жана	Žana
Зінаіда	Zinaida
Зося	Zosja
Ірэна	Irena/*Irēna
Ірына	Irina
Караліна	Karalīna
Крысціна	Kriscina
Ксенія	Kseņija/*Ksenija
Кацярына	Kacjarina
Ларыса	Larisa
Лідзія	Ļidzija/*Lidzija
Лізавета	Ļizaveta
Лілія	Ļilija/*Lilija
Любава	Ļubava
Любаміра	Ļubamira
Любоў	Ļubova
Людміла	Ļudmila/Ludmila
Люцыя	Ļucija/*Lūcija

Baltkrievu valodā	Latviešu valodā
Магдалена	Mahdaļena
Маргарыта	Marharita
Марыя	Marija
Марына	Marina
Надзея	Nadzeja
Наталія	Natālija
Наталля	Nataļļa
Ніна	Ņina
Паліна	Paļina
Раіса	Raisa [a-i]
Рэгіна	Rehina
Святлана	Svjatlana
Сняжана	Sņažana
Соф'я	Sofja
Таісія	Taisija
Тамара	Tamara/*Tamāra
Тацяна/Таццяна	Tacjana
Улляна	Uļļana
Фёкла	Fjokla
Хрысціяна	Hriscijana
Часлава	Časlava
Эльвіра	Elvira/*Elvira
Эліна	Elina/*Elina
Эма	Ema
Эмілія	Emilija/*Emilija
Юлія	Julija/*Jūlija
Ядвіга	Jadviha
Яўгенія	Jauheņija

Uzvārdi

Uzbūves ziņā visi uzvārdi baltkrievu valodā iedalāmi primārajos un atvasinātajos. **Primārie** ir uzvārdi, kas veidojušies no personvārdiem, to pamazināmajām formām vai arī iesaukām, nepievienojot nekādus īpašus formantus. Piemēram, uzvārds *Сяргун* (Sjarhuns/Sjarhuna) cēlies no *Сяргун*, kas ir sarunvalodas/ikdienas forma kanoniskam vārdam (ortodoksālā īpašvārda baznīcas forma) *Сергий*; uzvārds *Рыбка* (Ribka) – no iesaukas *Рыбка* 'zivs'. Pie primārajiem uzvārdiem pieskaitāmi arī *Сянчур* (Sjančura),

Фядура (Fjadura), Сашко (Saško), Пятруша (Pjatrūša), Пятрага (Pjatraha), Зубко (Zubko), Босы (Bosijs/Bosija), Крук (Kruks/Kruka), Ламач (Lamačs/Lamača), Барадзюля (Baradzjuļa), Плакса (Plaksa) utt. **Atvasinātie** uzvārdi veidojušies no vārdiem, iesaukām, topoņiem, uzvārdu veidošanas nolūkā pievienojot īpašus formantus: *Базылёў* (Baziļevs) < *Базыль* + -ёў, *Андрухін* (Andruhins) < *Андрух-а* + -ин, *Жарскі* (Žarskis) < *Жар-ы* + -скі.

Primāro uzvārdu vidū izceļas **substantīviska** un **adjektīviska** rakstura antroponīmi. Pie substantīviska rakstura uzvārdiem pieskaitāmi tādi, kas sakrīt ar lietvārdiem apelatīviem: *Ціхоня* (Cihonja), *Гарбель* (Harbeļs/Harbeļa), *Валасач* (Valasačs/Valasača), *Перагуд* (Perahuds/Perahuda), *Рабацяга* (Rabacjaha) vai personvārdiem vai to formām: *Багдан* (Bahdans/Bahdana), *Вусцін* (Vuscins/Vuscina), *Бернат* (Bernats/Bernata), *Ісай* (Isajs/Isaja), *Валодзька* (Valodzka), *Пронька* (Proņka). Šo uzvārdu formām baltkrievu valodā nav dzimtes pretstatījuma. Uzvārds var būt vienāds abu dzimumu personām, turklāt antroponīmiem nav kādas noteiktas viegli atpazīstamas formas. Citiem vārdiem sakot, substantīvisko uzvārdu piederību vīriešu vai sieviešu dzimtei baltkrievu valodā nosaka kombinācija ar personvārdu vai īpašības vārdu: *Васіль Рабацяга* (Vasiļs Rabacjaha), *Алена Рабацяга* (Aļena Rabacjaha). Atveidojot šāda tipa uzvārdus latviešu valodā, jāievēro noteikums – ja uzvārds beidzas ar patskani (*Ціхоня*, *Рабацяга* u. tml.), tas latviešu valodā ir kopdzimtes uzvārds (Cihonja, Rabacjaha); ja uzvārds beidzas ar līdzskani (*Гарбель*, *Вусцін* u. tml.), tad, atveidojot šāda tipa uzvārdus latviešu valodā, ir iespējams izveidot gan vīriešu dzimtes (Garbeļs, Vuscins), gan sieviešu dzimtes (Garbeļa, Vuscina) formas.

Pie adjektīviska rakstura uzvārdiem pieskaitāmi tādi, kas atbilst apzīmētājam: *Белы* 'balts' (Belijs), *Гладкі* 'gluds' (Hladkijs), *Голенькі* 'kails' (Hoļeņkijs), *Сівы* 'pelēks' (Sivijs), *Харошанькі* 'skaists' (Harošaņkijs), *Чорны* 'melns' (Čornijs), *Шчаслівы* 'priecīgs' (Ščasļivijs), *Ясны* 'skaidrs' (Jasnijs). Šādu antroponīmu gramatiskā īpatnība ir, ka tie saskaņojas dzimtē: uzvārda dzimtes forma tiešā veidā atkarīga no tā nesēja dzimuma, piemēram, *Павел Сівы* (Pavels Sivijs) un *Ала Сівая* (Ala Sivaja).

Uzvārdi, kam vīriešu dzimtē ir galotne -аў (*Барысаў*), -еў (*Агароднеў*), -оў (*Еўмухоў*), -ёў (*Каналёў*), latviešu valodā jāatveido, izmantojot burtu -v- (Barisavs, Aharodņevs, Jeutihovs, Kanapļovs), jo baltkrievu valodā nebalsīgais y uzvārdu beigās tiek izmantots tikai nominatīvā, savukārt citos locījumos tas tiek aizvietots ar v, tāpat arī šo uzvārdu formas sieviešu dzimtē satur tikai burtu v – *Барысава*, *Агароднева*, *Еўмухова*, *Каналёва* (Barisava, Aharodņeva, Jeutuhova, Kanapļova).

Uzvārdos, kuru saknē ir nebalsīgais *y*, šis skaņas kvalitāte nemainās arī tad, ja mainās vārda forma, tāpēc šis burts tiek atveidots, izmantojot latviešu alfabēta burtu *-u*: *Аўсяны, Аўсяная* (Ausjanijs/Ausjanaja), *Ціханоўскі, Ціханоўская* (Cihanouskis/Cihanouska).

Uzvārda forma baltkrievu valodā vīriešu dzimtē	Uzvārda forma baltkrievu valodā sieviešu dzimtē	Uzvārds latviešu valodā vīriešu/sieviešu dzimtē
Абодзіч	Абодзіч	Abodzičs/Abodziča
Абраменка	Абраменка	Abramenka/Abramenka
Абрамук	Абрамук	Abramuks/Abramuka
Агароднеў	Агароднева	Aharodņevs/Aharodņeva
Агей	Агей	Ahejs/Aheja
Адаміч	Адаміч	Adamičs/Adamiča
Адамовіч	Адамовіч	Adamovičs/Adamoviča
Адамаў	Адамава	Adamavs/Adamava
Адзінокі	Адзінокая	Adzinokijs/Adzinokaja
Азярэц	Азярэц	Azjarecs/Azjareca
Андрушкевіч	Андрушкевіч	Andruskevičs/Andruskeviča
Апанасюк	Апанасюк	Apanasjuks/Apanasjuka
Асвейскі	Асвейская	Asveiskis/Asveiska
Астапеня	Астапеня	Astapeņa/Astapeņa
Астрэйка	Астрэйка	Astreika/Astreika
Аўсяны	Аўсяная	Ausjanijs/Ausjanaja
Ахундаў	Ахундава	Ahundavs/Ahundava
Ашмянец	Ашмянец	Ašmjaņecs/Ašmjaņeca
Бандарэнка	Бандарэнка	Bandarenka/Bandarenka
Бандарчык	Бандарчык	Bandarčiks/Bandarčika
Белавус	Белавус	Belavuss/Belavusa
Белы	Белая	Belijs/Belaja
Берастоўскі	Берастоўская	Berastouskis/Berastouska
Брыленка	Брыленка	Briļenka
Бялько	Бялько	Bjaļko
Ванін	Ваніна	Vaņins/Vaņina
Вараноўскі	Вараноўская	Varanouskis/Varanouska
Воўчанка	Воўчанка	Voučanka
Вядзернік	Вядзернік	Vjadzerņiks/Vjadzerņika
Гарасім	Гарасім	Harasims/Harasima
Гардзеічык	Гардзеічык	Hardzeičiks/Hardzeičika

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

Uzvārda forma baltkrievu valodā vīriešu dzimtē	Uzvārda forma baltkrievu valodā sieviešu dzimtē	Uzvārds latviešu valodā vīriešu/sieviešu dzimtē
Глушонак	Глушонак	Hlušonaks/Hlušonaka
Грыб	Грыб	Hribs/Hriba
Давыдка	Давыдка	Davidka
Дрозд	Дрозд	Drozds/Drozda
Дубін	Дубіна	Dubins/Dubina
Дударэнка	Дударэнка	Dudarenka
Ермалінскі	Ермалінская	Jermaļinskis/Jermaļinska
Еўтухоў	Еўтухова	Jeutihovs/Jeutihova
Жукаў	Жукава	Žukavs/Žukava
Замбрыцкі	Замбрыцкая	Zambrickis/Zambricka
Занеўскі	Занеўская	Zaņeuskis/Zaņeuska
Захарыч	Захарыч	Zaharičs/Zahariča
Іванёнак	Іванёнак	Ivaņonaks/Ivaņonaka
Іванцоў	Іванцова	Ivancovs/Ivancova
Ільюшын	Ільюшына	Iļjušins/Iļjušina
Кавалёнак	Кавалёнак	Kavaļonaks/Kavaļonaka
Кавалькоў	Кавалькова	Kavaļkovs/Kavaļkova
Кавальчук	Кавальчук	Kavaļčuks/Kavaļčuka
Кажан	Кажан	Kažans/Kažana
Казакевіч	Казакевіч	Kazakevičs/Kazakeviča
Канаплёў	Канаплёва	Kanapļovs/Kanapļova
Каратчэня	Каратчэня	Karatčeņa
Карнавух	Карнавух	Karnavuhš/Karnavuha
Кляновіч	Кляновіч	Kļanovičs/Kļanoviča
Когаль	Когаль	Kohaļš/Kohaļa
Кожыч	Кожыч	Kožičs/Kožiča
Кохан	Кохан	Kohans/Kohana
Кругленя	Кругленя	Kruhļeņa
Крыванос	Крыванос	Krivanoss/Krivanosa
Кривашэя	Кривашэя	Krivašeja
Кривецкі	Кривецкая	Kriveckis/Krivecka
Куль	Куль	Kuļš/Kuļa
Лукерчык	Лукерчык	Lukerčiks/Lukerčika
Лукашэнка	Лукашэнка	Lukašeņka ²

² Visiem šā uzvārda nesējiem, izņemot Baltkrievijas diktatoru, kura vārds un uzvārds latviski arī turpmāk lietojams formā Aleksandrs Lukašenko.

Uzvārda forma baltkrievu valodā vīriešu dzimtē	Uzvārda forma baltkrievu valodā sieviešu dzimtē	Uzvārds latviešu valodā vīriešu/sieviešu dzimtē
Лукашэня	Лукашэня	Lukašeņa
Малюжэнка	Малюжэнка	Maļuženka
Марыканец	Марыканец	Marikaņecs/Marikaņeca
Маякоў	Маякова	Majakovs/Majakova
Мілінцэвіч	Мілінцэвіч	Miljincevičs/Miljinceviča
Міхалкоўскі	Міхалкоўская	Mihalkouskis/Mihalkouska
Недайхліба	Недайхліба	Ņedaihļiba
Обух	Обух	Obuhs/Obuha
Палачанін	Палачаніна	Palačaņins/Palačaņina
Паўлавец	Паўлавец	Paulavecs/Paulaveca
Пратасаў	Пратасава	Pratasavs/Pratasava
Прышчэпчык	Прышчэпчык	Priščepčiks/Priščepčika
Пуціла	Пуціла	Pucila
Пятронак	Пятронак	Pjatronaks/Pjatronaka
Радзюш	Радзюш	Radzjušs/Radzjuša
Раманюк	Раманюк	Ramaņuks/Ramaņuka
Салодкі	Салодкая	Salodkijs/Salodkaja
Свярдлоў	Свярдлова	Svjardlovs/Svjardlova
Селівон	Селівон	Seljivons/Seljivona
Сідарчук	Сідарчук	Sidarčuks/Sidarčuka
Сінявока	Сінявока	Siņavoka
Статкевіч	Статкевіч	Statkevičs/Statkeviča
Філімонаў	Філімонава	Filjimonavs/Filjimonava
Халодны	Халодная	Halodnijs/Halodnaja
Хамітаў	Хамітава	Hamitavs/Hamitava
Хомчыц	Хомчыц	Homčics/Homčica
Цапкала	Цапкала	Capkala
Ціханоўскі	Ціханоўская	Cihanouskis/Cihanouska
Чарнавус	Чарнавус	Čarnavuss/Čarnavusa

PERSONVĀRDU ATVEIDE LATVIEŠU VALODĀ

1. Ministru kabineta 2004. gada 2. marta noteikumi Nr. 114 „Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju” [skatīts 10.09.2022.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/85209>
2. *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 kwietnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Polijas Republikas Seima maršala 2017. gada 5. aprīļa paziņojums par Likuma par nacionālajām un etniskajām minoritātēm un par reģionālo valodu konsolidētā teksta publicēšanu) [skatīts 12.09.2022.]. Pieejams: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000823>
3. Бірыла 1969 – Бірыла, Мікалай В. *Беларуская антрапанімія*. Мінск : Навука і тэхніка, 1969.
4. Бірыла 1988 – Мікалай В. *Тыпалогія і геаграфія славянскіх прозвішчаў*. Мінск : Навука і тэхніка, 1988.
5. Бурлыка 1989 – Бурлыка, Іван Р. *Фанетыка беларускай літаратурнай мовы*. Мінск : Навука і тэхніка, 1989.
6. Грыгор’евай 1998 – *Беларуская мова*. Под ред. Грыгор’евай Ларысы. Мінск : Вышэйшая школа, 1998.
7. Дзервяга *et al.* 2009 – Дзервяга, Ганна М., Ляшкевіч, Вольга М., Мезенка, Ганна М., Семянькова, Галіна К. *Беларуская антрапанімія*. Віцебск : УА „ВДУ імя П. М. Машэрава”, 2009.
8. Шур 1998 – Шур, Васіль. *Беларускія уласныя імёны*. Беларуская антрапаніміка і тапаніміка. Мінск : Мастацкая літаратура, 1998.
9. Яшкін 2009 – Яшкін, Іван Я. *Словнік беларускіх імёнаў*. Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2009.